

Plany reformy kierunku archiwalnego na Uniwersytecie Śląskim

Specjalizacja archiwalna w ramach kierunku historycznego funkcjonuje na Uniwersytecie Śląskim stosunkowo od niedawna. O ile historia jako kierunek studiów istniała w Katowicach jeszcze przed powstaniem Uniwersytetu w 1968 roku w ramach Wyższej Szkoły Pedagogicznej, to istnienie specjalizacji archiwalnej obok pedagogicznej zapoczątkowane zostało w roku akademickim 1978/1979 przez nieżyjącego już prof. dr. hab. Jerzego Jarosa. Nieco później, bo w roku akademickim 1981/1982, utworzony został Zakład Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii z wcześniej istniejącego tu Zakładu Metodologii i Nauk Pomocniczych Historii. Jego kierownictwo merytoryczne sprawował od 1981 roku do chwili swej śmierci w 1992 roku prof. Jerzy Jaros. W latach 1992-1994 kierował zakładem prof. dr. hab. Jan Kwak. Od tego czasu do chwili obecnej jego kierownikiem pozostaje prof. dr. hab. Antoni Barciak. Zakład skupia aktualnie 5 pracowników naukowych (1 profesora i 4 doktorów) i 3 doktorantów¹.

Od samego początku grupy archiwalne były niewielkie — liczyły przeciętnie po kilkanaście osób i stanowiły na każdym roku osobną grupę wobec pozostałych czterech czy pięciu pedagogicznych. Także liczebność grup pedagogicznych była wyższa — liczyły one, w zależności od lat studiów, przeciętnie dwadzieścia osób. Obecny stan grup archiwalnych przedstawia Tab. I².

rok studiów	liczebność grup pedagogicznych	liczebność grup archiwalnych	liczebność ogółem	liczba grup
I	58	21	79	3+1
II	76	10	86	4+1
III	88	14	102	4+1
IV	87	22	99	4+1
V	78	14	92	4+1

Tab. 1. Liczebność grup na kierunku historii Uniwersytetu Śląskiego

¹ Archiwum Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego [dalej cyt.: AIHUŚ]

² Dane na rok akademicki 1996/1997 zostały uzyskane u prof. dr. hab. Wiesława Kaczanowicza, zastępcy dyrektora Instytutu Historii.

Średnio na danym roku studiów studenci grup archiwalnych stanowią około 17% ogółu studiujących.

Dane te mają charakter szacunkowy, orientujący w liczebnej strukturze poszczególnych grup i lat studiów, i nie odzwierciedlają w sposób właściwy ich pełnej struktury i dominujących tendencji. Zdarza się bowiem, co spowodowane jest pośrednio sytuacją na rynku pracy, iż studenci grup archiwalnych poszczególnych lat studiów łączą swą macierzystą specjalizację z nauczycielską. Bez wątplenia zwiększa to ich szansę na znalezienie zatrudnienia. Analogiczna, choć mniej spotykana jest sytuacja ze studentami grup pedagogicznych, oni też — choć rzadziej — decydują się na kontynuację nauki na obu wspomnianych specjalizacjach. Dodatkową tendencją ostatnich lat jest łączenie nie tyle specjalizacji w obrębie tego samego kierunku, co różnych kierunków studiów. Ułatwieniem jest fakt, że i historia, i socjologia, a także filozofia i politologia funkcjonują od lat na wspólnym Wydziale Nauk Społecznych. Konieczna jest jednak reforma dotychczasowej formuły studiów, co podejrzewam, ma miejsce także na innych uczelniach.

Reforma specjalizacji archiwalnej jest od paru już lat realizowana na studiach zaocznych³ — jej efektem jest nowa siatka zajęć. O ile dotąd studia te były pozbawione możliwości podziału na specjalizacje — wyjątkiem jest tu piąty rok tychże studiów, gdzie podział na grupę archiwalną (liczącą 29 osób) i ogólnohistoryczną nastąpił na wniosek Rady Wydziału i samych zainteresowanych (ponieważ znaczną ich część stanowią pracujący zawodowo muzealnicy i archiwiści) — o tyle teraz nowa, częściowo obowiązująca siatka zajęć przewiduje podział na specjalizację archiwalną, ogólnohistoryczną i nauczycielską na trzecim roku studiów zaocznych. Podział na te specjalizacje wejdzie w życie w przyszłym roku akademickim, kiedy obecny drugi rok obejmie podział na fachowe specjalizacje. Trzeba tu dodać dla jasności, że na obecnym trzecim, czwartym i piątym roku studiów obowiązuje stary podział zajęć, a na pierwszym i drugim nowy.

Postulowana reforma specjalizacji archiwalnej studiów dziennych, którą zajmujemy się szerzej, przedstawiona została w formie konkretnego projektu w listopadzie 1996 roku⁴. Jej autorem jest wspomniany już na początku prof. Antoni Barciak, kierownik Zakładu Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii. Projekt reformy wyrósł z kilkunastoletnich doświadczeń pracow-

Informacje dotyczące dotychczasowej reformy specjalizacji archiwalnej na studiach zaocznych uzyskano od prof. dr. hab. Wiesława Kaczanowicza, zastępcy dyrektora Instytutu Historii oraz od prof. dr. hab. Antoniego Barciaka, kierownika Zakładu Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii, faktycznego jej inicjatora.

⁴ AIHUS, Pismo prof. dr. hab. Antoniego Barciaka, kierownika Zakładu Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii, do prof. dr. hab. Andrzeja Kunisza, dyrektora Instytutu Historii z dnia 5 listopada 1996 roku z projektem reformy specjalizacji archiwalnej studiów dziennych.

ników Zakładu Archiwistyki. Generalnie zakłada on wprowadzenie takich zmian w dotychczasowej siatce studiów dziennych dla specjalizacji archiwalnej (która jest przeciwieństwem jedną z kilku specjalistycznych grup), aby nie burzyły one zbyt porządku w siatce przedmiotów historycznych wspólnej dla wszystkich specjalizacji danego roku studiów, ale równocześnie umożliwiły fachowe przygotowanie przyszłych pracowników archiwów, a obecnych studentów archiwistyki. Aktualnie obowiązująca siatka zajęć obejmuje następujące przedmioty⁵:

— na roku pierwszym:

wstęp do prawoznawstwa — 30 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń w semestrze zimowym i letnim (po 15 godzin wykładów i ćwiczeń w każdym semestrze);

wstęp do archiwistyki — 30 godzin ćwiczeń w semestrze letnim;

rozwój form kancelaryjnych — 30 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń w semestrze letnim;

lektorat języka łacińskiego — 30 godzin ćwiczeń w semestrze zimowym i 30 godzin ćwiczeń w semestrze letnim;

lektorat języka nowożytnego (niemieckiego, francuskiego lub angielskiego — do wyboru) — 30 godzin ćwiczeń w semestrze zimowym i 30 godzin ćwiczeń w semestrze letnim;

łącznie daje to 15 godzin wykładów i 75 godzin ćwiczeń przedmiotów archiwalnych w semestrze zimowym; 45 godzin wykładów i 135 godzin ćwiczeń w semestrze letnim; wszystkie wspomniane przedmioty, poza *wstępem do prawoznawstwa*, kończą się zaliczeniem;

— na roku drugim:

rozwój form kancelaryjnych — kontynuacja w semestrze zimowym: 30 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń (co daje łącznie 60 godzin wykładów i 60 godzin ćwiczeń w semestrze drugim i trzecim);

lektorat języka łacińskiego — 30 godzin ćwiczeń w semestrze zimowym i tyle samo w semestrze letnim (całość 120 godzin lektoratu w semestrach od pierwszego do czwartego);

lektorat języka obcego (do wyboru: niemiecki francuski, angielski, rosyjski) — 30 godzin ćwiczeń w semestrze zimowym i tyle samo w semestrze letnim;

łącznie daje to 30 godzin wykładów i 90 godzin ćwiczeń w semestrze zimowym oraz 60 godzin ćwiczeń w semestrze letnim; wyżej wspomniane przedmioty zakończone są zaliczeniami i poza *lektoratem języka obcego* kończy je egzamin;

⁵ Tamże.

— na roku trzecim:

archiwoznawstwo, teoria i metodyka archiwalna — po 30 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń w semestrze zimowym i letnim (łącznie 60 godzin wykładów i 60 godzin ćwiczeń w ciągu roku);

paleografia i neografia łacińska akt archiwalnych — 30 godzin ćwiczeń w semestrze letnim;

zajęcia komputerowe — 30 godzin ćwiczeń w semestrze letnim;

lektorat języka obcego — po 30 godzin ćwiczeń w semestrze zimowym i letnim;

łącznie daje to 30 godzin wykładów i 60 godzin ćwiczeń w semestrze zimowym, w letnim zaś 30 godzin wykładów i 120 godzin ćwiczeń przedmiotów specjalizacji archiwalnej; wyżej wymienione przedmioty kończą się zaliczeniem, jedynie w przypadku *archiwoznawstwa, teorii i metodyki archiwalnej* całość wieńczy egzamin;

— na roku czwartym:

neografia niemiecka i rosyjska akt archiwalnych — po 30 godzin ćwiczeń w semestrze zimowym i letnim;

edytorstwo archiwalne — 30 godzin ćwiczeń w semestrze zimowym;

lektorat języka obcego — 30 godzin ćwiczeń w semestrze zimowym i 30 godzin ćwiczeń w semestrze letnim; całość, łącznie od semestru pierwszego do ósmego, 240 godzin lektoratu;

ćwiczenia obejmują w semestrze zimowym 60 godzin a w letnim 90; wyżej wspomniane przedmioty kończą się zaliczeniem, jedynie w przypadku *lektoratu języka obcego nowożytnego* — egzaminem;

— na roku piątym:

neografia niemiecka i rosyjska akt archiwalnych — 30 godzin ćwiczeń w semestrze zimowym, co daje łącznie 120 godzin ćwiczeń; całość zakończona jest zaliczeniem.

Z wyżej przedstawionego rozkładu zajęć wypływają dwa zasadnicze spostrzeżenia. Konieczne jest obligatoryjne wprowadzenie języka niemieckiego jako obowiązkowego przedmiotu studiów specjalizacji archiwalnej, a nie jak dotąd dobrowolnego, co wynika nie tyle z konieczności dobrego przygotowania do zawodu — większość źródeł istnieje przecież w języku niemieckim, ale i zdrowego rozsądku. Należałoby również przeprowadzić translatoria z obu języków — łacińskiego i niemieckiego, w wymiarze 30 godzin, w ramach ustalonego limitu⁶ (dla języka niemieckiego 240, a łaciny 90), które

⁶ Należy podkreślić, że w projekcie reformy oba języki — niemiecki i łaciński jako obowiązkowe wraz z fachowymi translatoriami weszłyby w skład przedmiotów specjalizacji

uwzględniłyby zmiany językowe na przestrzeni dziejów i zwróciły szczególną uwagę na specyfikę łaciny średniowiecznej, renesansowej oraz języka staroniemieckiego. Zajęcia te, jak i dotąd, kończyłyby się egzaminem. Poza tym potrzebne jest też wprowadzenie nowego rozkładu przedmiotów archiwalnych, gdyż stosowana dotąd praktyka łączenia w siatce studiów kilku, nie zawsze ze sobą związanych, przedmiotów specjalizacji archiwalnej jako jednego budzi zastrzeżenia. Nie dość, że połączenie takie jest mało czytelne — z uwagi na skróty stosowane w nazwie — to można mieć uwagi co do właściwego rozdzielenia poszczególnych zagadnień i ich ilościowego ujęcia. Z tych spostrzeżeń, jak i rozlicznych doświadczeń wyłoniła się propozycja nowej siatki przedmiotów i rygorów dla studentów specjalizacji archiwalnej Uniwersytetu Śląskiego. Obejmuje ona⁷:

- *wstęp do archiwistyki* - 30 godzin ćwiczeń — drugi semestr — zaliczenie,
- *rozwój form kancelaryjnych* - 30 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń - drugi semestr - egzamin,
- *zarządzanie dokumentacją współczesną* — 30 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń - trzeci semestr - egzamin,
- *archiwoznawstwo* - 30 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń - piąty semestr - egzamin,
- *teoria i metodyka archiwalna* - 30 godzin wykładów i 30 godzin ćwiczeń - szósty semestr - egzamin,
- *informacja archiwalna z elementami informatyki* - 30 godzin ćwiczeń — szósty semestr — zaliczenie,
- *paleografia i neografia łacińska* - 60 godzin ćwiczeń - szósty i siódmy semestr - zaliczenie,
- *neografia niemiecka i rosyjska* - 60 godzin ćwiczeń - ósmy i dziewiąty semestr - zaliczenie,
- *edytorstwo archiwalne* - 30 godzin ćwiczeń - siódmy semestr - zaliczenie,
- *zajęcia komputerowe* — 30 godzin ćwiczeń - szósty semestr - zaliczenie,
- *język łaciński* - 90 godzin lektoratu - pierwszy, drugi i trzeci semestr - egzamin,
- *translatorium z języka łacińskiego* - 30 godzin ćwiczeń - czwarty semestr - zaliczenie,
- *język niemiecki* - 210 godzin lektoratu - semestry od pierwszego do siódmego - egzamin,

archiwalnej. Tu tkwi różnica. Dotąd takiego rozróżnienia nie było — języki te funkcjonowały w ramach lektoratów wspólnych dla całego kierunku historycznego i nie traktowano ich jako przedmiotów fachowych danej specjalizacji.⁷ Dane na podstawie AIHUŚ.

— *translatorium z języka niemieckiego* - 30 godzin ćwiczeń - ósmy semestr - zaliczenie.

Razem obciążenia wynosiłyby 840 godzin, w tym 120 godzin wykładów, 360 godzin ćwiczeń oraz 360 godzin lektoratów z translatoriami.

Zgodnie z tą propozycją wzrosłaby liczba egzaminów z przedmiotów archiwalnych. W aktualnej siatce zajęć obowiązują egzaminy z *rozwoju form kancelaryjnych* (po trzecim semestrze), *archiwoznawstwa, teorii i metodyki archiwalnej* (po szóstym semestrze) i *języka łacińskiego* (po czwartym semestrze). Gdyby przyjąć wersję projektowaną, obowiązywałyby egzaminy z *rozwoju form kancelaryjnych, zarządzania dokumentacją współczesną, archiwoznawstwa, teorii i metodyki archiwalnej, języka łacińskiego i języka niemieckiego*. Projekt uwzględnia możliwość ewentualnego wprowadzenia zaliczenia na prawach egzaminu z przedmiotu *zarządzanie dokumentacją współczesną*, by znanadto nie zwiększać obciążeń studentów. Tak więc ogółem liczba przedmiotów specjalistycznych specjalizacji archiwalnej uległaby zwiększeniu z dziewięciu do czternastu. Podobnie rzecz by się miała z zaliczeniami — zwiększeniu o jedno zaliczenie uległyby rygory z następujących przedmiotów: *wstęp do archiwistyki, informacja archiwalna z elementami informatyki, neografia niemiecka i rosyjska, edytorstwo archiwalne oraz zajęcia komputerowe*. Różnice między proponowaną a aktualną siatką zajęć z przedmiotów archiwalnych widoczne są w załączonych poniżej tabelach (Tab. 2 i 3)⁸.

Rozważa się ponadto przywrócenie w proponowanej siatce zajęć objazdów archiwistycznych, na które przysługiwało do 1990 roku 12 dni w ciągu 5 lat studiów. Bez zmian pozostałyby zasady odbywania praktyk archiwalnych. W sumie liczba godzin przedmiotów specjalizacji archiwalnej zmalałaby z 870 (150 godzin wykładów i 720 godzin ćwiczeń) do 840 (120 godzin wykładów i 720 godzin ćwiczeń). Ostateczne losy tego projektu mają się rozstrzygnąć w najbliższych dniach⁹.

⁸ Wykresy sporządzono na podstawie danych zawartych w AIHUŚ. Projekt reformy specjalizacji archiwalnej studiów dziennych został przyjęty na posiedzeniu Rady Wydziału 29 kwietnia 1997 roku.

nazwa przedmiotu	rok I				rok II				rok III				rok IV				rok V				
	sem. zimowy		sem. letni		sem. zimowy		sem. letni		sem. zimowy		sem. letni		sem. zimowy		sem. letni		sem. zimowy		sem. letni		
	wyk.	ćw.	wyk.	ćw.	wyk.	ćw.	wyk.	ćw.	wyk.	ćw.	wyk.	ćw.	wyk.	ćw.	wyk.	ćw.	wyk.	ćw.	wyk.	ćw.	
wstęp do archiwistyki				30																	zal.
rozwój form kancelaryjnych			30	30	30	30															egz.
wstęp do prawoznawstwa	15	15	15	15																	zal.
archiwoznawstwo, teoria ...									30	30	30	30									egz.
>aleo- i neografia łacińska												30									zal.
neografia niem. i rosyjska														30		30		30			zal.
edytorstwo archiwalne														30							zal.
zajęcia komputerowe												30									zal.
język łaciński		30		30		30		30													egz.
język obcy		30		30		30		30		30		30		30		30					egz.
RAZEM	15	75	45	135	30	90		60	30	60	30	120		90		60		30			

Tab. 2. Aktualna siatka zajęć z przedmiotów archiwalnych dla specjalizacji archiwalnej. Studia dzienne

nazwa przedmiotu	rok I				rok II				rok III				rok IV				rok V				
	sem. zimowy		sem. letni		sem. zimowy		sem. letni		sem. zimowy		sem. letni		sem. zimowy		sem. letni		sem. zimowy		sem. letni		
	wyk.	ćw.	wyk.	ćw.	wyk.	ćw.	wyk.	ćw.	wyk.	ćw.	wyk.	ćw.	wyk.	ćw.	wyk.	ćw.	wyk.	ćw.	wyk.	ćw.	
wstęp do archiwistyki				30																	zal.
rozwój form kancelaryjnych			30	30																	egz.
zarządzanie dok. współcz.					30	30															egz.
archiwoznawstwo									30	30											egz.
teoria i metodyka archiwalna											30	30									egz.
informacja archiwalna												30									zal.
paleo- i neografia łacińska												30	30								zal.
neografia niem. i rosyjska															30	30					zal.
edytorstwo archiwalne														30							zal.
zajęcia komputerowe												30									zal.
język łaciński		30		30		30															egz.
translatorium z jęz. niemieckiego							30														zal.
język obcy		30		30		30		30		30		30		30							egz.
translatorium z jęz. rosyjskiego															30						zal.
RAZEM		60	30	120	30	90		60	30	60	30	150		90		60		30			

Tab. 3. Proponowana siatka zajęć z przedmiotów archiwalnych dla specjalizacji archiwalnej. Studia dzienne